

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และการอภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษารั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวีจังหวัดลำพูน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่ทำหน้าที่หรือเคยทำหน้าที่เป็นแกนนำของกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี จังหวัดลำพูน ที่สามารถติดต่อได้ในปัจจุบัน และให้ความยินยอมในการเก็บข้อมูล จำนวน 108 คน ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลระหว่างเดือน มิถุนายน 2551 – กรกฎาคม 2551 ผลการศึกษาจะได้นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี จังหวัดลำพูน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ของแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี จังหวัดลำพูน

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรมเพื่อลดและป้องกันปัจจัยในการยุติบทบาทของแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี จังหวัดลำพูน

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ของประชากร จำแนก เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว อาชีพ รายได้และค่าใช้จ่ายในครอบครัว (N=108)

ข้อมูลส่วนบุคคล		จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	26	24.07
	หญิง	82	75.93
อายุ (\bar{X} =38.76, SD = 5.76, range = 28 - 61)	20- 29 ปี	6	5.55
	30 -39 ปี	58	53.70
	40 -49 ปี	40	37.04
	50-59 ปี	3	2.78
	60 ปีขึ้นไป	1	0.93
	สถานภาพสมรส		
	โสด	12	11.11
	คู่	51	47.22
	หม้าย	39	36.11
	หย่า	3	2.78
	แยกกันอยู่	3	2.78
จำนวนสมาชิกในครอบครัวของแกนนำ			
	1 – 2 คน	28	25.93
	3 – 5 คน	73	67.59
	5 คน ขึ้นไป	7	6.48

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การศึกษาสูงสุด		
ประถมศึกษา	63	58.33
มัธยมศึกษา	35	32.41
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	5	4.63
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	5	4.63
อาชีพหลักในปัจจุบันของแกนนำ		
ว่างงาน	7	6.48
รับจ้าง	72	66.67
ทำนา ทำสวน	18	16.67
ค้าขาย	5	4.63
อาชีพอื่น ได้แก่ งานบ้าน แกนนำกลุ่ม เย็บผ้า	6	5.55
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณของแกนนำ (\bar{X} =3,064.35, SD= 2,453.22, range = 500-14,300)		
ต่ำกว่า 4,000 บาท	92	85.19
4,001 – 10,000 บาท	13	12.04
มากกว่า10,000 บาท ขึ้นไป	3	2.78
แหล่งที่มาของค่าใช้จ่ายของแกนนำและครอบครัว *		
จากการประกอบอาชีพของแกนนำ	83	76.85
จากการประกอบอาชีพของกลุ่มสมรส	27	25.00
จากการช่วยเหลือจากญาติ	5	4.63
จากเบี้ยยังชีพจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น	64	59.25
จากเบี้ยยังชีพจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ จังหวัดลำพูน	8	7.41

* ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 1 พบว่า แกนนำกลุ่มส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 75.93 ส่วนใหญ่มีอายุ 30-39 ปี คิดเป็นร้อยละ 53.70 รองลงมาคือ อายุ 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.04 อายุเฉลี่ยประมาณ 38.8 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.33 รองลงมาคือ

ระดับชั้นมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 32.41 สถานภาพสมรส พบว่าส่วนใหญ่มีคู่ คิดเป็นร้อยละ 47.22 รองลงมาคือ หม้าย คิดเป็นร้อยละ 36.11 จำนวนสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 3-5 คน คิดเป็นร้อยละ 64.59 รองลงมาคือ จำนวน 1-2 คนคิดเป็นร้อยละ 25.91 แขนงนำกลุ่มส่วนใหญ่ มีรายได้ต่ำกว่า 4,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 85.19 รองลงมามีรายได้ระหว่าง 4,001-10,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 12.04 มีรายได้โดยเฉลี่ย 3,064.35 บาทต่อเดือน โดยแหล่งที่มาของค่าใช้จ่ายหลักภายในครอบครัว ส่วนใหญ่จากการประกอบอาชีพของแกนนำกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 76.85 รองลงมาคือ จากเบี้ยยังชีพจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นคิดเป็นร้อยละ 59.26

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของประชากร จำแนกตาม ภาวะสุขภาพในปัจจุบัน และการใช้ยาเพื่อรักษาต่อเนื่อง (N=108)

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ภาวะสุขภาพของแกนนำในปัจจุบัน		
สุขภาพดี ไม่มีโรคติดเชื้อมวยโอกาส	90	83.33
ป่วยด้วยโรคติดเชื้อมวยโอกาส	18	16.67
การใช้ยาเพื่อรักษาต่อเนื่องในปัจจุบันของแกนนำ		
ใช่	101	93.52
ไม่ใช่	7	6.48
ยาที่ใช้เพื่อรักษาต่อเนื่อง (n= 101)*		
ยาต้านไวรัส	100	99.01
ยารักษาโรคฉวยโอกาส	9	8.91
ยารักษาโรคประจำตัวอื่น	10	9.90

* ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 2 พบว่าภาวะสุขภาพในปัจจุบันของแกนนำกลุ่มส่วนใหญ่ มีสุขภาพดี ไม่มีโรคติดเชื้อมวยโอกาส คิดเป็นร้อยละ 83.33 และ ป่วยด้วยโรคติดเชื้อมวยโอกาส คิดเป็นร้อยละ 16.67 ทั้งนี้ ส่วนใหญ่มีการใช้ยาเพื่อรักษาต่อเนื่อง คิดเป็นร้อยละ 93.52 โดยมีการยาต้านไวรัสเอดส์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 99.01 ใช้ยารักษาโรคประจำตัวอื่นๆ คิดเป็น ร้อยละ 9.90

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของประชากร จำแนกตาม ระดับของการเป็นแกนนำ การเข้าร่วมกลุ่ม การตัดสินใจทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่ม และ สถานภาพการเป็นแกนนำ (N=108)

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับการทำหน้าที่เป็นแกนนำ		
ระดับจังหวัด	46	42.59
ระดับอำเภอ	33	30.56
ระดับตำบล	29	26.85
ระยะเวลาของการเป็นสมาชิกกลุ่มก่อนที่จะทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่ม (\bar{X} =1.60, SD=1.95, Min = 6 เดือน Max= 11 ปี)		
ต่ำกว่า 1 ปี	38	35.19
1 - 2 ปี	48	44.44
3 - 5 ปี	18	16.67
6-9 ปี	3	2.78
10 ปี ขึ้นไป	1	0.92
แรงสนับสนุนที่ทำให้สมาชิกกลุ่มผู้คิดเชื่อ ตัดสินใจทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่ม *		
ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่ม ผู้คิดเชื่อ เอชไอวี	62	57.41
สมัครใจด้วยตนเอง	51	47.22
ได้รับการแนะนำหรือชักจูงจากบุคคลหรือจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง	9	8.33
สถานภาพการเป็นแกนนำกลุ่มผู้คิดเชื่อ เอชไอวี ในปัจจุบัน		
ยังคงเป็นแกนนำกลุ่มอยู่	60	55.56
ยุติเป็นแกนนำกลุ่มแล้ว	48	44.44

* ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 3 เมื่อจำแนกแกนนำกลุ่มตามระดับการทำหน้าที่ พบว่า ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นแกนนำระดับจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 42.59 รองลงมาคือ การทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่มระดับอำเภอ คิดเป็น ร้อยละ 30.56 ส่วนระยะเวลาของการเป็นสมาชิกกลุ่มก่อนที่จะทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่มส่วนใหญ่ใช้เวลา 1-2 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.44 รองลงมาคือ ใช้เวลาดำเนินการต่ำกว่า 1 ปี คิดเป็นร้อยละ 35.19 ทั้งนี้แรงสนับสนุนที่ทำให้สมาชิกกลุ่มผู้คิดเชื่อตัดสินใจทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่ม ส่วนใหญ่

มาจาก การคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่ม ผู้ติดเชื้อ เอชไอวี คิดเป็นร้อยละ 57.41 รองลงมาคือ มาจากความสมัครใจด้วยตนเองคิดเป็นร้อยละ 47.22 สถานภาพการเป็นแกนนำกลุ่ม ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังคงทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่มอยู่ คิดเป็นร้อยละ 55.56 และยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่มแล้วคิดเป็นร้อยละ 44.44

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของประชากร จำแนกตาม หน้าที่ สาเหตุของการยุติและอยากยุติบทบาทการเป็นแกนนำ (N=108)

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในช่วง 1 ปี ผ่านมาของแกนนำกลุ่มปัจจุบันและแกนนำที่ยุติบทบาทแล้ว*		
ประธานกลุ่ม	35	32.41
เหรัญญิก	13	12.04
เลขานุการกลุ่ม	13	12.04
กรรมการกลุ่ม	38	35.19
ผู้ประสานงานกลุ่ม	23	21.30
อาสาสมัครของกลุ่ม	35	32.41
รองประธานกลุ่ม	7	6.48
เหตุผลที่ทำให้แกนนำยุติบทบาทของแกนนำที่ยุติบทบาทแล้วและคิดอยากยุติบทบาทของแกนนำปัจจุบัน **		
กระบวนการทำงานกลุ่ม	27	36.00
ภาวะเศรษฐกิจ	21	28.00
เหตุผลส่วนตัว	20	26.67
สังคม	7	9.33

* ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

** ตอบหรือไม่ตอบก็ได้

จากตารางที่ 4 แกนนำกลุ่มส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นกรรมการกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 35.19 เป็นประธานกลุ่มและอาสาสมัครของกลุ่มในสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 32.41 ทั้งนี้แกนนำกลุ่มมีเหตุผลที่ทำให้ยุติบทบาทในแกนนำที่ยุติบทบาทแล้วหรือคิดอยากยุติบทบาทในแกนนำกลุ่ม

ปัจจุบัน ส่วนใหญ่มาจากกระบวนการทำงานกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 36.00 และจากภาวะเศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ 28.00

ส่วนที่ 2 ข้อมูลปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยภายนอกตัวบุคคล ที่เกี่ยวข้องกับการยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ของประชากร (N=108)

ปัจจัยภายในและภายนอก	\bar{X}	SD	ระดับ
ปัจจัยภายในตัวบุคคล			
โดยรวม	2.37	0.27	มาก
รายด้าน			
ทัศนคติเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี	2.39	0.35	มาก
ทัศนคติเกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่ม	2.35	0.29	มาก
ปัจจัยภายนอกตัวบุคคล			
โดยรวม	2.27	0.29	ปานกลาง
รายด้าน			
ด้านสังคม	2.44	0.50	มาก
ด้านการทำงาน	2.30	0.29	ปานกลาง
ด้านเศรษฐกิจ	1.88	0.40	ปานกลาง

จากตารางที่ 5 พบว่า ระดับของปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการยุติบทบาทในการเป็นแกนนำกลุ่มโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.37 เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติที่เกี่ยวกับการดำเนินงานและปัจจัยด้านทัศนคติที่เกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่ม อยู่ในระดับ มาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.39 และ 2.35 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยภายนอกตัวบุคคลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.27 เมื่อจำแนกตามรายด้านพบว่า ปัจจัยภายนอกตัวบุคคลด้านสังคม อยู่ในระดับ มาก มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.44 ส่วนปัจจัยภายนอกตัวบุคคลด้านการทำงานและด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับ ปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.30 และ 1.88 ตามลำดับ

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรมเพื่อลดและป้องกันปัจจัยในการยุติบทบาทของแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง เป็นอดีตแกนนำกลุ่มจำนวน 10 ราย เพศหญิง 8 ราย เพศชาย 2 ราย มีประวัติการทำงานที่เป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี จังหวัดลำพูน ในระดับจังหวัด 5 ราย ระดับอำเภอ 3 ราย และระดับตำบล 2 ราย สถานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี จังหวัดลำพูน ในปัจจุบัน ยังคงเป็นสมาชิกของกลุ่ม 5 ราย เป็นเจ้าหน้าที่กิจกรรมขององค์กรเอกชนด้านเอดส์ที่ประสานกับกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี จังหวัดลำพูน 4 ราย และขาดการติดต่อกับกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี จังหวัดลำพูน แล้ว 1 ราย

สาเหตุของการยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่ม อดีตแกนนำกลุ่มทุกรายระบุว่า การยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี มาจากหลายสาเหตุ เป็นสาเหตุร่วม ไม่ได้มีสาเหตุเพียงสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง ดังคำตอบบอกเล่าของอดีตแกนนำที่กล่าวว่า

“คงตอบไม่ได้ว่ามาจากอะไรกันแน่ แต่ รู้ว่ามาจากหลายอย่างแล้วมาถึงจุดที่คิดว่าต้องยุติบทบาทเสียที”

“จริงๆคงไม่สามารถบอกได้ว่า อะไรเป็นสาเหตุของการยุติ มันเหมือนมีเหตุเริ่มต้นที่ยังสามารถทำหน้าที่ต่อไปได้ก็ทำไป ต่อมาก็มีเหตุเพิ่มเติมอีก จนต้องเลือกว่าจะทำต่อหรือยุติ”

ซึ่งเมื่อสรุปเหตุผลที่อดีตแกนนำระบุว่า ทำให้ต้องยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่ม ได้แก่

1. เหตุผลส่วนตัวของแกนนำ ซึ่งมาจากบุคลิกส่วนตัวและภาวะสุขภาพ ทำให้อดีตแกนนำไม่มีความสุขกับการทำหน้าที่ของการเป็นแกนนำ ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“ปกติ เป็นคนที่ร่าเริงไม่เครียดติดเชื้อมาก็ไม่เครียดหัวเราะได้ พอมาทำหน้าที่แกนนำ รู้สึกไม่เหมาะกับตัวเอง ไม่พร้อมที่จะต้องรับฟังอะไรเยอะแยะมากมาย เครียดมาก”

“ไม่สบายเป็นเบาหวาน เป็นความดันและก็กินยาต้านด้วย เลยไม่มีแรงทำงาน ต้องไปโรงพยาบาลตลอด”

“เป็นแกนนำมานานมาก คิดว่าถึงจุดอึดอัด อยากให้คนอื่นเป็นบ้าง”

2. เหตุผลด้านสังคม โดยเฉพาะเหตุผลที่เกี่ยวกับครอบครัว ทั้งที่เป็นการตัดสินใจของอดีตแกนนำและการไม่สนับสนุนไม่ยอมรับการทำงานที่เป็นเป็นแกนนำของกลุ่มสมรส ดังคำบอกเล่าว่า

“ตัดสินใจมีคู่ใหม่ มีครอบครัวใหม่ ซึ่งสำหรับตัวเองครอบครัวคือสิ่งสำคัญที่สุด ต้องใช้เวลาและก็ทุกอย่างในการดูแลเอาใจใส่กัน ก็เลยหยุด”

“แฟนไม่ชอบ โดยเฉพาะการประชุมอบรมต่างจังหวัด กลับมาต้องมีปัญหาทุกครั้ง ก็เลยเลิกไม่ทำต่อดีกว่า”

3. เหตุผลจากภาวะเศรษฐกิจ ทั้งในส่วนของค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้นและความจำเป็นในการประกอบอาชีพ

“ค่าใช้จ่ายในการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสูง เพราะบ้านกับที่ตั้งกลุ่มอยู่ห่างกัน ต้องโดยสารรถรับจ้างหลายต่อ”

“ไม่มีเวลาทำงานกลุ่ม ต้องทำงานเลี้ยงครอบครัว ถึงแม้ว่าเจ้านายไม่ว่าอะไร แต่จะหยุดๆ ใดๆก็เกรงใจ เวลาที่เราหยุดงานเงินค่าจ้างรายวันเราก็ไม่ได้ มาทำงานกับกลุ่มผู้คิดเชื่อบางครั้งก็ได้เงิน บางครั้งก็ไม่ได้ บางครั้งก็ได้มากกว่ารายวันแต่มันไม่ใช่รายได้ประจำของเรา”

4. เหตุผลจากกระบวนการทำงาน ทั้งในแง่ของแนวคิดการทำงาน ทักษะการทำงาน ความขัดแย้งจากการทำงาน ภาระงาน

“เมื่อการทำงานในบทบาทแกนนำกลุ่ม อยากออกไปทำสิ่งที่ถนัดบ้าง พอในช่วงนั้นก็ขัดแย้งกับเพื่อนในกลุ่มด้วย ก็เรื่องเงิน เรื่องกระบวนการทำงาน เรื่องแนวคิดการทำงานที่แตกต่างกัน มีแกนนำหลายคนกดดันมา ทำให้เสียใจ เพื่อนที่สนิทกันก็ไม่เข้าใจ น้อยใจเพื่อน น้อยใจมาก เลยออก”

“เปลี่ยนบทบาทมาทำหน้าที่แกนนำอีกระดับหนึ่ง งานเยอะขึ้นก็เลยลาออกจากตรงนั้น”

ข้อมูลปัญหา อุปสรรคในการเป็นแกนนำกลุ่มผู้คิดเชื่อ เอชไอวี

1. ปัญหา อุปสรรคในการเป็นแกนนำกลุ่มผู้คิดเชื่อ เอชไอวี ในปัจจุบัน

โดยสรุปอดีตแกนนำกลุ่ม ได้ระบุปัญหาอุปสรรคของแกนนำกลุ่มผู้คิดเชื่อ เอชไอวี ที่ต้องเผชิญในปัจจุบันว่า เป็นปัญหาอุปสรรคที่มาจากปัจจัยหลัก 2 ปัจจัยคือ

ปัญหาอุปสรรคที่มาจากปัจจัยภายในตัวแกนนำ อดีตแกนนำกลุ่มมีความเห็นว่า ถึงแม้แกนนำทุกคนตัดสินใจมาทำงานกับกลุ่มจากความตั้งใจที่จะทำประโยชน์ให้สังคม แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันปัญหาของแกนนำกลุ่มผู้คิดเชื่อ เอชไอวี บางส่วนมาจากตัวแกนนำเอง อาทิ

1. การไม่สามารถจัดการเกี่ยวกับการดำรงชีวิตให้มีความสมดุลระหว่างการดำเนินชีวิตปกติและการทำงาน อันได้แก่ การไม่สามารถจัดสรรเวลาให้กับครอบครัวและกลุ่มอย่างเหมาะสม การไม่สามารถจัดการกับบทบาทการทำงานกับบทบาททางสังคมได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้แกนนำกลุ่มมีปัญหาในการทำหน้าที่ อดีตแกนนำกล่าวว่า

“แกนนำบางคนทำงานกลุ่มหนัก ไม่เวลาดูแลครอบครัว ไม่รู้ว่าลูกเรียนถึงไหน สามีกินอะไร พ่อแม่เจ็บไข้ได้ป่วยอะไรบ้าง ครอบครัวมีเงินใช้หรือไม่ ก็จะเริ่มมีปัญหา”

“บางคนเอามติของกลุ่มเป็นที่ตั้ง จนขาดความเป็นเพื่อน เพื่อนหายหมด พอตัวเองมีปัญหา บ้างเพื่อนก็ไม่มีแล้ว จะทำอย่างไร”

“บางคนปรับตัวไม่ได้กับการทำหน้าที่เป็นแกนนำที่มีความคาดหวังสูง จนรู้สึกลำบาก อึดอัด และมีความเครียด บางคนเลยก้าวร้าว ระวังไปเลยก็มี”

2. ทักษะคติเกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี เปลี่ยนไป ซึ่งโดยหลักการที่ผ่านมา การทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี เป็นการทำหน้าที่โดยสมัครใจ ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง แต่อดีตแกนนำคิดว่า ปัจจุบันแกนนำกลุ่มบางส่วนทำหน้าที่เพราะได้รับคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่ม ซึ่งการต่อรองเชิงผลประโยชน์และอำนาจ ทำให้เกิดความขัดแย้งและทำให้คุณค่าของการเป็นแกนนำเปลี่ยนไปด้วยโดยอดีตแกนนำกล่าวว่า

“ลองถามแกนนำกลุ่มปัจจุบันว่า กลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ทำอะไร ทำไปทำไม? หลายคนก็ตอบไม่ได้ แต่ ถ้าถามว่ามาแล้วได้อะไร? ก็จะตอบได้”

“ตอนนี้ ต้องบอกว่า ถ้าไม่มีค่าตอบแทน ไม่มีค่ารถ ก็จะไม่มีใครมาทำงานกลุ่ม”

3. ภาวะสุขภาพของแกนนำ เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้แกนนำกลุ่มต้องเผชิญทั้งในสถานะที่เกิดโรคควยโอกาส หรือ การรักษาต่อเนื่องด้วยยาต้านไวรัส

“ การเริ่มต้นกินยาต้านไวรัส มันก็รุนแรง กินไปกินไปก็ต้องใช้เวลาใส่ใจกับตัวเองให้มาก ต้องสังเกตว่า กินแล้วมีภาวะแทรกซ้อนหรือเปล่า? แพ้ไหม?”

ปัญหาอุปสรรคที่มาจากปัจจัยภายนอกตัวแกนนำ อดีตแกนนำระบุว่า การต้องทำงานกับคนหลายกลุ่ม ด้วยหลากหลายแนวทาง ประกอบกับสถานการณ์ปัญหาที่เปลี่ยนไป แกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ในปัจจุบัน จึงประสบปัญหาที่มาจากภายนอกตัวหลายด้าน อันได้แก่

1. ปัญหาจากสมาชิกกลุ่ม ที่ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งอดีตแกนนำมีความเห็นว่าเป็นเพราะสมาชิกกลุ่มไม่รู้ประวัติศาสตร์ของการเกิดกลุ่ม ไม่เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่ม และไร้ศรัทธาในความเป็นกลุ่ม ดังที่อดีตแกนนำกล่าวว่า

“สมัยก่อนใครมาเป็นสมาชิกก็รู้ว่า กว่าจะเกิดกลุ่มต้องผ่านอะไรมาบ้าง ตอนนี้ถามว่า สมาชิกรู้ไหมว่า กลุ่มเกิดขึ้นเพื่ออะไร มีพัฒนาการมาอย่างไร ก็ต้องมีที่ไม่รู้และมีเยอะด้วย”

“การประชุมกลุ่มแต่ละครั้ง ก็เจิบ ถามอะไรก็เจิบ จะทำอะไรสักอย่าง กว่าจะได้ทำก็ต้องคุยกันหลายรอบ เพราะไม่เสนอความเห็นกัน”

“คนมาร่วมกิจกรรมกลุ่มก็คนเดิมๆ บางคนก็มาโดยไม่รู้ว่ามาทำไม ได้อะไร”

2. ปัญหาจากกระบวนการทำงานกลุ่ม อันเนื่องมาจากโครงการ กิจกรรม รวมถึงเป้าหมายของงานที่เปลี่ยนไป ทำให้เกิดปัญหาต่อแกนนำมาก ทั้งในเรื่อง

2.1. ทักษะที่ต้องใช้ประกอบการทำงาน อันได้แก่ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการพินิจ พิเคราะห์หาเหตุผล ทักษะการแก้ไขความขัดแย้ง ทักษะการใช้สื่อเทคโนโลยี

2.2. กระบวนการทำงานของกลุ่มและบทบาทของแกนนำไว้ทิศทางและขาดความชัดเจนในการทำงาน รวมถึงกระบวนการกลุ่มที่ไม่เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

2.3. กระบวนการทำงานที่ใช้งบประมาณที่ตั้ง ซึ่งอดีตแกนนำมีความเห็นว่า ในที่สุดเรื่องของงบประมาณจะมีอำนาจเหนือความตั้งใจและกลายเป็นชนวนของปัญหาในที่สุด

ทั้งนี้อดีตแกนนำมีความเห็นว่า ปัญหาจากกระบวนการทำงานกลุ่มจะเกี่ยวเนื่องกัน ดังคำกล่าวที่ว่า

“ตอนแรกๆก็แย่งกันด้วยเหตุและผลของการทำงาน พอได้กันไปได้กันมาลึกๆก็คือเรื่องเงินทองงบประมาณ สุดท้ายทุกอย่างก็ล้ม ทั้งงาน ทั้งเพื่อน ทั้งน้ำใจจิตใจ”

“เวลา เราแสดงความคิดเห็น คนนั้นก็บอกว่าต้องไม่ใช่อย่างนั้น ต้องไม่พูดอย่างนี้ ประชานก็ว่า กรรมการคนอื่นๆก็ว่า ไม่มีใครฟังเหตุผลเลย บางครั้งพูดแล้วตลกกันแล้ว ประชานก็ทำอีกอย่าง สุดท้ายไม่พูดเลย ใครอยากทำอะไรก็ทำ ทำๆกันไป หัวซุกหัวซุน”

3. ปัญหาจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง อดีตแกนนำมีความเห็นว่า เป็นเพราะกระบวนการทำงานที่ผ่านมาทำให้เกิดการครอบงำกลไกของกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี โดย การสั่งการ การควบคุม การล้วงลูกจาก องค์กรต่างๆ โดยเฉพาะพัฒนาเอกชน (Non-government organizes: NGOs) ที่เป็นเจ้าของงบประมาณรวมทั้งการเอาเงื่อนไขด้านงบประมาณเป็นข้อต่อรอง

“ก็เป็นอย่างนี้แต่ไหนแต่ไรมา ทั้งกันไปแย่งกันไปหลายครั้ง ก็ไม่เห็นเปลี่ยนแปลง หรือเขาคิดว่าพวกเราเป็นลูกน้องเขา เมื่อไหร่จะหลุดจากระบบแบบนี้ ก็ไม่รู้”

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างได้ระบุว่า ปัญหาเรื่อง “งบประมาณ” “เงิน” “ค่าครองชีพ” “ผลประโยชน์” “ค่าตอบแทน” “รายได้” เป็นปัญหาทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรที่เกี่ยวข้องกัน

2. ปัญหา อุปสรรคการเป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ในอนาคต

ปัญหาอุปสรรคของการเป็นแกนนำกลุ่มในอนาคต ที่อดีตแกนนำมีความเห็นว่า ได้แก่

1. การยุติบทบาทของแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี และความแตกแยกในกลุ่มจะมีมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงที่งบประมาณที่สนับสนุนมีน้อยลง

“ก็ตอนนี้กลุ่มส่วนใหญ่เองงบประมาณเป็นที่ตั้ง งบประมาณน้อยลงก็ต้องดิ้นรน เครียดกัน พอไม่มีก็เลิกทำหน้าที่กัน”

2. การขาดผู้ร่วมงานในฐานะแกนนำแถวสอง เนื่องจาก ผู้ติดตาม เอชไอวี ให้ความสำคัญของกลุ่มน้อยลง ความกดดันจากสังคมน้อยลง สังคมยอมรับกันมากขึ้น ผู้ติดตาม เอชไอวี สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพได้ง่าย มีสุขภาพดีขึ้นในขณะที่ภาระงานของแกนนำมีมากขึ้น

“คนที่มาเป็นแกนนำก็พิจารณาหลายอย่าง มันเป็นเรื่องที่ไม่สนุก อยู่เฉยๆดีกว่า”

3. การเอางบประมาณและผลการดำเนินงานเป็นข้อกำหนดในการทำงาน จะทำให้การทำงานหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่มยากลำบากมากขึ้น

“เจ้าของงบประมาณ ให้งบประมาณแล้วก็ต้องถาม ยิ่งกลุ่มผู้ติดตาม ทำงานมากแต่ไม่เก็บอะไรนำเสนอให้ชัดเจน ก็จะโดนถามมากขึ้น แกนนำก็จะเฟื่องเสียงมากขึ้น”

ทั้งนี้ อดีตแกนนำส่วนใหญ่ระบุว่า ปัญหาบางด้านในปัจจุบันหากได้รับการแก้ไขก็จะไม่เป็นปัญหาในอนาคต แต่ หากไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาก็จะมากขึ้นและรุนแรงขึ้น ส่งผลให้ปัญหาอุปสรรคในอนาคตชัดเจนและรุนแรงขึ้น

ข้อเสนอแนะในการป้องกันการยุติบทบาท ของแกนนำกลุ่มผู้ติดตาม เอชไอวี

อดีตแกนนำบางส่วนมีความเห็นว่า เป็นเรื่องยากในการป้องกันการยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดตาม เอชไอวี เพราะสุดท้ายกลุ่มผู้ติดตาม เอชไอวี ก็ต้องคืนกลับชุมชนเพื่อรวมกับกลุ่มพลังประชาชนกลุ่มอื่น แกนนำกลุ่มก็จะคืนกลับชุมชนในฐานะประชาชนคนหนึ่ง โดยบอกว่า

“ที่จริงก็พูดกันมาตั้งแต่ต้นว่า สุดท้ายทุกคนก็ต้องกลับคืนสู่ชุมชน ดังนั้นการที่ไม่มีแกนนำกลุ่มก็ไม่น่าจะมีปัญหาอะไร”

ในขณะที่อดีตแกนนำบางส่วนมีความเห็นว่า กลุ่มผู้ติดตาม เอชไอวี และแกนนำกลุ่มจะยังคงอยู่ และสามารถป้องกันการยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่มได้โดย

1. การป้องกันและแก้ไขปัญหในส่วนของปัจจัยภายในตัวบุคคลของแกนนำกลุ่ม โดยการปรับทัศนคติและสร้างทักษะการดำรงชีวิต ให้แกนนำกลุ่ม ผู้ติดตาม เอชไอวี

“คนที่มาเป็นแกนนำกลุ่มต้องมีใจมาก่อน ต้องพร้อมในการพัฒนาตัวเองได้”

2. การป้องกันและแก้ไขปัญหในส่วนของปัจจัยภายนอกตัวบุคคลของแกนนำกลุ่ม โดย

2.1. กระบวนการกลุ่มควรสามารถทำให้สมาชิกกลุ่มและแกนนำกลุ่มมีความเข้าใจถึงความจำเป็นในการรวมกลุ่มของผู้ติดตาม เอชไอวี รวมทั้งหากวิธีให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มให้มากขึ้น

“ไม่ใช่ปล่อยให้ เป็นภาระของแกนนำฝ่ายเดียว”

2.2. การปรับโครงสร้างการทำงานของกลุ่มให้มีความเฉพาะเจาะจง

“อาจจะเป็นแค่จุดประสานงาน กองเลขาคำเกี่ยวกับเอกสารงานเสวนาอะไรทำนองนั้น”

2.3. ปรับกระบวนการกลุ่มให้มีบรรยากาศที่ดี การสื่อสารกันภายในกลุ่ม ทั้งในระดับแกนนำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม ซึ่งต้องเป็นการสื่อสารเชิงบวกและยอมรับฟังความคิดเห็นให้มากขึ้น

“ประธานต้องรู้จักยอมรับฟังคนอื่นบ้าง ต้องจริงใจ ตรงไปตรงมา เปิดใจเข้าหาเพื่อน”

2.4. ในด้านงบประมาณ ต้องมีการบริหารจัดการที่โปร่งใส และต้องพิจารณาว่ากลุ่มจะดำเนินกิจกรรมของกลุ่มโดยใช้งบประมาณอย่างไร ซึ่งอดีตแกนนำมีความเห็นว่ามี 2 แนวทางที่อาจจะสามารถป้องกันการทุจริตพบาการเป็นแกนนำได้ คือ

1.) ไม่เอางบประมาณเป็นกระแสหลักในการทำงาน ใช้งบประมาณเท่าที่มี

2.) การหาแหล่งทุนมาสนับสนุนการดำเนินงานและการพิจารณาเป็นคำตอบแทนในการทำหน้าที่ของแกนนำกลุ่มซึ่งอาจมีสองลักษณะคือ ลักษณะที่ 1) เป็นคำตอบแทนรายเดือนของแกนนำกลุ่มที่ต้องทำงานตลอด และ ลักษณะที่ 2) เป็นคำตอบแทนเฉพาะ ซึ่งเป็นลักษณะการทำงานแลกเปลี่ยน

นอกจากนี้อดีตแกนนำบางราย ให้ข้อเสนอแนะว่า การให้กำลังใจซึ่งกันและกันของผู้คิดเชื่อ เอชไอวี แกนนำกลุ่ม คนในสังคม เป็นเรื่องที่ดี ถึงแม้จะไม่สามารถป้องกันการทุจริตพบาการของแกนนำกลุ่มได้ แต่อย่างน้อยก็ทำให้กระบวนการกลุ่มผู้คิดเชื่อ เอชไอวี ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ต่อเนื่อง

การอภิปรายผล

การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตพบาการเป็นแกนนำกลุ่มผู้คิดเชื่อ เอชไอวี จังหวัดลำพูน ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 108 ราย ผู้ศึกษาได้นำมาอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ โดยจะอภิปรายผลการศึกษาเรียงลำดับจาก ผลการศึกษาปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตพบาการเป็นแกนนำกลุ่มผู้คิดเชื่อ เอชไอวี และปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตพบาการเป็นแกนนำกลุ่มผู้คิดเชื่อ เอชไอวี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตพบาการเป็นแกนนำกลุ่มผู้คิดเชื่อ เอชไอวี

ปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตพบาการเป็นแกนนำกลุ่มผู้คิดเชื่อ เอชไอวี พบว่า แกนนำกลุ่ม มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.37 (ตารางที่ 5) แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างมีการทุจริตพบาการอยู่ในระดับน้อย อธิบายได้ว่า เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างยังมีทัศนคติที่ดีในการดำเนินงานของกลุ่มและการทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่ม อยู่ ($\bar{X} = 2.39$, $SD = 0.35$ และ $\bar{X} = 2.35$, $SD = 0.29$) (ตารางที่ 5) ซึ่งทัศนคติ นี้เป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล ที่มีผลทำ

ให้บุคคลเกิดความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในงาน ที่อาจจะสนับสนุนหรือขัดขวางพฤติกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก็ได้แล้วแต่ระดับและทิศทางของปัจจัย ในลักษณะสอดคล้องกัน (เฮอริชเบอร์ก, มิวเนอส์เนอร์ และซินเดอร์แมน, 2502 อ้างใน สุภาพัญญา ปาณะวัฒนพิสุมภ์, 2539) การที่กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยของทัศนคติอยู่ในระดับมาก แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างมีความสุขมากในการได้ทำหน้าที่ การยุติบทบาทจึงมีน้อย สอดคล้องกับนิวคอมบ์ (Newcomb, 1854, อ้างใน Novabizz, 2551) ที่กล่าวว่า ความพึงพอใจ ทำให้เกิด ความรักใคร่และอยากใกล้ชิดในสิ่งนั้น ๆ และสมคิด บางโม (2550) ระบุว่า การมีทัศนคติที่ดีที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงาน จะทำให้บุคคลเกิดความตั้งใจ อุทิศทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อสนองต่อความต้องการและวัตถุประสงค์ขององค์กร

ปัจจัยภายในตัวบุคคลในการศึกษานี้ มีองค์ประกอบรายด้าน 2 ด้านคือ ปัจจัยด้านทัศนคติเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี และด้านทัศนคติเกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่มของผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ซึ่งเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า

ปัจจัยด้านทัศนคติเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ของ แกนนำกลุ่ม มีคะแนนเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.39 (ตารางที่ 5) แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างมีการยุติบทบาทอยู่ในระดับน้อย อธิบายได้ว่า เนื่องจาก กลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี เป็นกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และเป็นกลุ่มที่สามารถยึดเป็นแบบอย่างได้ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาครั้งนี้ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า กลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี เป็นกลุ่มที่มีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน กลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี เป็นกลุ่มที่สามารถผลักดันในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอชไอวีได้ และ กิจกรรมของกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี สามารถเป็นแบบอย่างของการทำงานแบบมีส่วนร่วมแก่ประชาชนกลุ่มอื่นๆ ได้ คิดเป็นร้อยละ 56.48, 64.81 และ 62.04 ตามลำดับ (ตารางที่ 2 ภาคผนวก ง) สอดคล้องกับที่สวิง ต้นอูด (2549, อ้างใน สิริลักษณ์ ศรีประสิทธิ์, 2549) ที่กล่าวว่า กระบวนการเกิดและพัฒนาการของกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ถือเป็นตัวอย่างของกระบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินงานในประเด็นปัญหาต่างๆ วิพฐ พูลเจริญ และคณะ (2542) กล่าวว่า กลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี มีพลังในการผลักดันนโยบาย โครงการและกิจกรรมการแก้ไขปัญหาเอชไอวี ในทุกระดับ สอดคล้องกับ นิวัตร สุวรรณพัฒนาและคณะ.(2551) ที่ระบุว่า การที่กลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี สามารถขับเคลื่อนผลักดันการแก้ไขปัญหาเอชไอวีที่เป็นรูปธรรมได้เป็นเพราะมีเป้าหมายที่ชัดเจน โดยเฉพาะการเข้าถึงยา ด้วยเหตุผลเหล่านี้ทำให้บุคลากรในองค์กรมีความภูมิใจและมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร (สมคิด บางโม, 2550) ซึ่งมีผลทำให้แกนนำกลุ่มพร้อมที่จะตั้งใจทำงานอย่างมีความสุข มีการยุติบทบาทน้อย

ปัจจัยด้านทัศนคติเกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่มของผู้ติดเชื้อ เอชไอวี พบว่า แกนนำกลุ่ม มีคะแนนเฉลี่ย อยู่ระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.35 (ตารางที่ 5) แสดงว่า กลุ่ม

ตัวอย่างมีการยุติบทบาทอยู่ในระดับน้อย อธิบายได้ว่า เนื่องจาก กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า แคนนำกลุ่มไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนและดูแลสุขภาพตนเองได้ (พัชโรบล นาดประทาน, 2540) ซึ่งในการศึกษานี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่า การเป็นแคนนำกลุ่มสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนสมาชิกได้มากขึ้น และไม่เห็นด้วยกับความคิดที่ว่า การเป็นแคนนำกลุ่มทำให้เครียด คิดเป็นร้อยละ 71.30 และ 71.30 ตามลำดับ(ตารางที่ ๖2 ภาคผนวก ง) ซึ่งความรู้สึกต้องการเพื่อน ต้องการการยอมรับเป็นความต้องการของผู้ติดเชื้อ เอชไอวี (เพ็ญจันทร์ ประดับมุข, 2540 อ้างใน สมเพ็ชร ชัดตะเสมา, 2544) แสดงว่า สิ่งใดตอบสนองความต้องการของบุคคลได้บุคคลนั้นจะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น (Krech and Crutchfield, 1948 อ้างใน Novabizz, 2551) อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แคนนำกลุ่มมีทัศนคติต่อการทำหน้าที่เป็นแคนนำกลุ่มคือ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า การเป็นแคนนำกลุ่มเป็นสิ่งที่มีความหมายใจ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาครั้งนี้ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับความคิดที่ว่า การเป็นแคนนำกลุ่มทำให้ด้อยค่า และไม่เห็นด้วยกับความคิดที่ว่า การเป็นแคนนำกลุ่มทำให้มีรายได้เพิ่ม และเห็นด้วยกับความคิดการเป็นแคนนำกลุ่มสามารถช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกได้คิดเป็นร้อยละ 66.67, 50.93 และ 60.19 ตามลำดับ(ตารางที่ ๖2 ภาคผนวก ง) ซึ่ง การได้ทำสิ่งที่มีคุณค่าให้แก่เพื่อนนี้เป็นความสุขใจ ทำให้รู้สึกมีศักดิ์ศรี (สำราญ ทะกันและพิมพ์ใจ อินทะมุล, 2541) การที่แคนนำกลุ่มรู้สึกว่าจะสามารถดูแลสุขภาพตนเองได้ ได้รับการยอมรับ รวมถึงการได้ทำในสิ่งที่มีคุณค่าทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเป็นแคนนำ มีความสุขความพึงพอใจที่จะได้ทำหน้าที่ การยุติบทบาทจึงมีน้อย ดังที่ กองเวชกรรมป้องกัน กรมแพทยทหารเรือ (2538) กล่าวว่า ทัศนคติทางบวกต่อสิ่งใดจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมในลักษณะของการสนับสนุนในสิ่งนั้น ๆ

ปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการยุติบทบาทการเป็นแคนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี

ปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการยุติบทบาทการเป็นแคนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี พบว่า แคนนำกลุ่ม มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.27 (ตารางที่ 5) แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างมีการยุติบทบาทในระดัปลานกลาง อธิบายได้ว่า เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีปัจจัยสนับสนุนการทำงานด้านสังคมมาก ($\bar{X}=2.44$, $SD=0.50$) (ตารางที่ 5) ซึ่งปัจจัยสนับสนุนทางด้านสังคมเป็นปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่สำคัญทำให้บุคคลสามารถหรือไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามที่ต้องการ (กองเวชกรรมป้องกัน กรมแพทยทหารเรือ, 2538) แต่ ในขณะที่เดียวกัน การศึกษาครั้งนี้ก็พบว่า แคนนำกลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยของปัจจัยด้านการทำงานและด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.30$, $SD=0.29$ และ $\bar{X}=1.88$, $SD=0.40$) (ตารางที่ 5) ซึ่งสมคิด บางโม (2550) ระบุว่า ปัจจัยด้านการทำงานและปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยภายนอกตัวบุคคลสำคัญที่จะลดทอนหรือกระตุ้นบุคคลเกี่ยวกับพฤติกรรมการทำงานได้ อย่างไรก็ตามจาก

การที่ กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยทางด้านสังคมอยู่ในระดับมาก และคะแนนเฉลี่ยทางด้านการทำงานและเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลางนี้ จึงส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยของปัจจัยภายนอกตัวบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง การยุติบทบาทของแกนนำกลุ่มจึงอยู่ในระดับปานกลาง ตามที่ เฮอร์ซเบอร์ก, มัวเนอส์เนอร์ และซินเคอร์แมน (2502 อ้างใน สุภาพัญญา ปาณะวัฒนพิสุทธิ์, 2539) กล่าวว่า ปัจจัยภายนอกตัวบุคคลว่า เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในงาน ซึ่งอาจจะสนับสนุนหรือขัดขวางพฤติกรรมการทำงานก็ได้ แล้วแต่ระดับและทิศทางของปัจจัย

ปัจจัยภายนอกตัวบุคคลในการศึกษานี้ มีองค์ประกอบรายด้าน 2 ด้านคือ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านการทำงานและปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า

ปัจจัยด้านสังคม ของแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี พบว่า แกนนำกลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.44 (ตารางที่ 5) แสดงว่า แกนนำกลุ่มมีการยุติบทบาทน้อย อธิบายได้ว่า เนื่องจาก กลุ่มตัวอย่าง การสนับสนุนการทำงานจากครอบครัว ญาติและชุมชนดี ซึ่ง กองเวชกรรมป้องกัน กรมแพทยทหารเรือ (2538) ระบุว่า การสนับสนุนจากครอบครัว ญาติและชุมชนเป็นแรงผลักดันที่สำคัญให้บุคคลมีพฤติกรรมตอบสนองต่อความต้องการของตนเองได้มาก แต่หากบุคคลไม่ได้รับการสนับสนุนบุคคลจะเกิดความเครียดไม่สามารถกระทำการสิ่งที่ต้องการได้ ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ญาติและชุมชนในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 71.30, 64.81 และ 56.48 ตามลำดับ (ตารางที่ ง1. ภาคผนวก ง) แสดงว่า แกนนำกลุ่มทำหน้าที่ได้อย่างดีโดยครอบครัว ญาติและชุมชนต่างสนับสนุนการทำงานที่แกนนำกลุ่ม โดยการสนับสนุนดังกล่าว จะทำให้ ผู้ติดเชื้อ เอชไอวี มีความสุขมากขึ้น มีเพื่อนที่คอยเป็นที่ปรึกษา ดูแลทางด้านสุขภาพกายและใจ (เครือข่ายผู้ติดเชื้อ เอชไอวี/เอดส์ จังหวัดลำพูน, 2549) ในขณะที่ แกนนำกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากสังคมทั้งจากครอบครัว ชุมชน ก็สามารถทำหน้าที่ได้อย่างต่อเนื่องและมั่นใจมากขึ้น (เอกสิทธิ์ ไชยปิ่น, 2549)

ปัจจัยด้านการทำงาน ของแกนนำกลุ่ม พบว่า แกนนำกลุ่ม ผู้ติดเชื้อ เอชไอวี มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.30 (ตารางที่ 5) แสดงว่า แกนนำกลุ่มมีการยุติบทบาทในระดับปานกลาง อธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่าง มีสถานที่ทำงานและการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเป็นอย่างดี ซึ่ง เฮอร์ซเบอร์ก, มัวเนอส์เนอร์ และซินเคอร์แมน (2502 อ้างใน สุภาพัญญา ปาณะวัฒนพิสุทธิ์, 2539) ระบุว่า สภาพทางกายภาพของการทำงาน ทั้งที่เป็นอาคาร เครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบทางด้านการการทำงานที่ทำให้บุคคลเกิดความชอบหรือไม่ชอบงาน และ กองเวชกรรมป้องกัน กรมแพทยทหารเรือ (2538) ระบุว่า การสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรที่เกี่ยวข้องมีผลต่อการกระทำหรือไม่กระทำของบุคคล ซึ่งจากการศึกษานี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานที่ทำงานและการสนับสนุนการทำงานจากองค์กร

ที่เกี่ยวข้องอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 43.52 และ 56.48 (ตารางที่ ง1. ภาคผนวก ง) แสดงว่า แกนนำกลุ่มสามารถปฏิบัติงานในสถานที่ทำงานที่มีความพร้อมสะดวกในการทำงาน จากข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงพบว่า กลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ของจังหวัดลำพูน มีสำนักงาน ที่ตั้งของกลุ่มชัดเจน สามารถเดินทางได้สะดวก ทั้งที่เป็นที่ตั้งซึ่งจัดหาเอง และที่ตั้งที่หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจัดหาให้พร้อมวัสดุอุปกรณ์ในการทำงาน รวมถึงการสนับสนุนการทำงานทั้งทางด้านงบประมาณ วิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่มและแกนนำกลุ่ม สอดคล้องกับ วาริน ชุมเมืองเย็นและคณะ(2546) ที่ศึกษาเรื่อง ศักยภาพและความเข้มแข็งของแกนนำผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง พบว่า การที่แกนนำกลุ่มได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องนี้จะสามารถทำงานเพื่อเพื่อนและสมาชิกได้อย่างไม่มีปัญหา แต่อย่างไรก็ตามนอกจากองค์ประกอบทั้งสองด้านแล้ว ในการศึกษาครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาระงานและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม โดยส่วนใหญ่ระบุว่า มีภาระงานที่เพิ่มมากขึ้นระดับปานกลางในการทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี คิดเป็นร้อยละ 57.41 (ตารางที่ ง3. ภาคผนวก ง) ซึ่ง สมคิด บางโม (2550) กล่าวว่า ภาระงานเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการทำงานที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลในองค์กร การที่ภาระงานมากขึ้นนี้อาจเนื่องมาจาก บทบาทการทำหน้าที่ต่างกัน ลักษณะงานที่ต่างกัน และความซ้ำซ้อนของงาน ซึ่งจากโครงสร้างของกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ประธานกลุ่มอาจทำหน้าที่ประสานงานกลุ่มได้ อาสาสมัครของกลุ่มอาจทำหน้าที่เป็นเหรียญิกของกลุ่มด้วย ซึ่งลักษณะเช่นจะทำให้เกิดความไม่ชัดเจนของงาน ความซ้ำซ้อนของงาน ตามที่อดีตแกนนำกลุ่มบางส่วนระบุเหตุผลในการยุติบทบาทว่า มาจากภาระงานที่มากขึ้น จนเกิดภาวะเครียดและเกิดความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน (ภาคผนวก ฉ) ซึ่ง สมคิด บางโม (2550) ระบุว่า ภาระงานที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งจากการขยายขอบเขตงาน การขยายบทบาทหน้าที่ หรือความซ้ำซ้อนของงาน เป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในองค์กร และผลของความขัดแย้งนั้นนำไปสู่ ความเครียด การต่อต้านในงาน การย้ายงานหรือการลาออกจากงาน สอดคล้องกับการที่เครือข่ายผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ภาคเหนือ (2544) มีแกนนำกลุ่มบางส่วนยุติบทบาทเนื่องจากภาระงานที่เพิ่มมากขึ้น ส่วนในด้าน การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มนั้น เฮอร์ชเบอร์ค, มัวเนอส์เนอร์ และซินเดอร์แมน (2502 อ้างใน สุภาเพ็ญ ปาณะวัฒนพิสุทธิ์, 2539) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในองค์กร เป็นปัจจัยด้านการทำงานที่สามารถทำให้บุคคลพอใจหรือไม่พอใจในงานได้ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีปัจจัยด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 57.46 (ตารางที่ ง1. ภาคผนวก ง) แสดงว่า แกนนำกลุ่มดำเนินงานโดยมีส่วนร่วมจากสมาชิกในบางส่วน ดังจะเห็นได้จากการที่อดีตแกนนำกลุ่มบางส่วนกล่าวว่า ปัจจุบันการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มที่ลดลง เป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานของแกนนำ

กลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี มาก จากการศึกษา ของ นิวัตร์ สุวรรณพัฒนาและคณะ (2551) พบว่า สมาชิกกลุ่มและแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี บางส่วนไม่ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมของกลุ่มเท่าที่ควร และ สมเพชร ขัดทะเสมา (2544) พบว่า การที่กลุ่มดำเนินการ โดยมีส่วนร่วมของสมาชิกน้อยทำให้กลุ่มขาดความเข้มแข็งและส่งผลกระทบต่อการทำงานที่ของผู้นำกลุ่ม จะเห็นได้ว่า ในกระบวนการทำงานของแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ที่ถึงแม้ว่า จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง และมีสถานที่ทำงานที่ดี แต่ภาระงานและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในระดับปานกลางก็ส่งผลให้ คะแนนเฉลี่ยของปัจจัยด้านการทำงานอยู่ในระดับปานกลางและมีผลทำให้แกนนำกลุ่มยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่มในระดับปานกลาง ตามที่ เฮอร์ซเบอร์ก, มัวเนอส์เนอร์ และซินเดอร์แมน (2502 อ้างใน สุภาเพ็ญ ปาณะวัฒนพิสุทธิ์, 2539) กล่าวไว้ว่า ปัจจัยการทำงานเป็นปัจจัยภายนอกตัวบุคคลที่ก่อให้เกิดความพอใจในงาน ซึ่งอาจจะสนับสนุนหรือขัดขวางพฤติกรรมการทำงานก็ได้ แล้วแต่ระดับและทิศทางของปัจจัย

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ของแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี พบว่า แกนนำกลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.88 (ตารางที่ 5) แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างมีการยุติบทบาทในระดับปานกลาง อธิบายได้ว่า อาจเนื่องมาจาก รายได้ ที่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการครองชีพ ซึ่งจากการศึกษา นี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 66.67 รายได้เฉลี่ยประมาณ 3,065 บาทต่อเดือน โดยรายได้ของแกนนำเป็นแหล่งที่มาของค่าใช้จ่ายหลักของแกนนำและครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 76.85 (ตารางที่ 1) หากพิจารณารายได้เฉลี่ยต่อวันกลุ่มตัวอย่างจะมีรายได้ประมาณ 100 บาท ต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำของจังหวัดลำพูน ที่กำหนดไว้ 152 บาท (กระทรวงแรงงาน, 2551) ซึ่งหากต้องใช้จ่ายทั้งครอบครัวอาจเป็นไปได้ว่ารายได้ที่มีจะไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีพประจำวัน ซึ่ง สมคิด บางโม (2550) ระบุว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการทำงานของบุคคลได้แก่ รายได้ ที่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการครองชีพ ซึ่งเป็นกำลังใจในการทำงานและเป็นปัจจัยสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรมการทำงานของบุคคล เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งในด้านเศรษฐกิจของของแกนนำกลุ่มคือ ผลตอบแทนจากการทำหน้าที่ ซึ่ง เฟรเดอริก เทย์เลอร์ (1942, อ้างใน : สมคิด บางโม, 2550) เชื่อว่า การให้ผลตอบแทนที่เป็นเงินจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำงาน หากตอบแทนด้วยเงินที่สูงเหมาะสมกับงานจะทำให้บุคคลสามารถทำงานได้ดี ถ้าบุคคลสามารถทำงานดีแต่ได้ผลตอบแทนด้วยเงินที่ต่ำ บุคคลจะลดประสิทธิภาพประสิทธิภาพของการทำงานลง ในการศึกษา นี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับค่าตอบแทนจากการทำหน้าที่เป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี เหมาะสมกับภาระงานอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 65.74 (ตารางที่ 3 ภาคผนวก ง) โดยค่าตอบแทนจากการทำงานนี้มาจากเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรมและระดับของกิจกรรม โดยที่แกนนำกลุ่มที่เข้าร่วม

ประมุขระดับจังหวัดค่าตอบแทนและค่าชดเชยค่าพาหนะเดินทาง 300 - 430 บาท ในขณะที่การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มในระดับตำบล จะได้รับเพียงค่าชดเชยค่าพาหนะ 50 บาท (ภาคผนวก ข) ซึ่งจะเห็นว่าค่าตอบแทนและค่าชดเชยมีความแตกต่างกัน ในการเข้าร่วมกิจกรรมบางครั้งแกนนำกลุ่มอาจมีภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางมากกว่า 50 บาท ซึ่งอดีตแกนนำกลุ่มบางส่วนยุติบทบาทด้วยสาเหตุภาระค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมสูง (ภาคผนวก จ) สอดคล้องกับการศึกษาของ ไมตรี อุ๋เงิน (2545) ที่ศึกษาเรื่อง การเข้าร่วมกิจกรรมศูนย์ดูแลผู้ติดเชื้อแบบองค์รวมของโรงพยาบาลชุมชน ในจังหวัดเชียงราย ได้ประโยชน์หรือเสียโอกาส พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ถือเป็นภาระค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และถึงแม้ว่าในกรณีกิจกรรมกลุ่มบางกิจกรรมที่มีค่าตอบแทนและค่าพาหนะในอัตราที่สูง อดีตแกนนำกลุ่มก็ระบุว่าไม่ใช่รายได้ประจำซึ่งพอเพียงสำหรับการเลี้ยงชีพ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์) การต้องหารายได้ประจำและหาค่าตอบแทนที่เหมาะสม จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้แกนนำกลุ่มหลายคนเลือกที่จะปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ เข้าสู่องค์กรที่มีการตอบแทนจากการทำงานที่สูงกว่า ซึ่งจากการสัมภาษณ์อดีตแกนนำกลุ่ม พบว่า ในอดีตแกนนำกลุ่ม 10 คนมีผู้ที่ยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่มในจังหวัดลำพูนและปัจจุบันทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งมีเงินเดือนประจำขององค์กรเอกชนที่ทำงานด้านเอดส์ในระดับภาค จำนวน 4 คน นั้นหมายถึงทั้งหมดมีรายได้ประจำและเป็นรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากรายได้ปกติ สอดคล้องกับ การถอดบทเรียนจากแกนนำกลุ่ม อดีตแกนนำกลุ่มและผู้เกี่ยวข้อง เรื่อง การต่อสู้ของเครือข่ายผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ของนิวัตร สุวรรณพัฒนาและคณะ (2551) ที่สรุปไว้ว่า การเลือกที่จะไปอยู่ในองค์กรอื่นๆ เป็นเหตุผลทางเศรษฐกิจ เป็นช่องทางและโอกาสในการทำงานเลี้ยงชีพตัวเองและครอบครัวได้มากกว่าการอยู่กับกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ซึ่งนี่คือความจำเป็นของชีวิต จะเห็นได้ว่า การที่แกนนำกลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยของปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างมีการยุติบทบาทในระดับปานกลาง จากปัจจัยด้านเศรษฐกิจซึ่ง เฮอร์ชเบอร์ก, ม้วนเนสเนอร์ และซินเดอร์แมน (2502 อ้างใน สุภาเพ็ญ ปาณะวัฒน์ พิสุทธิ, 2539) ได้กล่าวว่า เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพอใจในงาน เป็นปัจจัยภายนอกคน (Extrinsic) ซึ่ง ถ้าไม่มีหรือมีในลักษณะไม่สอดคล้อง บุคคลจะเกิดความไม่ชอบงาน ซึ่งอาจจะสนับสนุนหรือขัดขวางพฤติกรรมการทำงานก็ได้ แล้วแต่ระดับและทิศทางของปัจจัย

ผลการศึกษารุ่นนี้แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยภายนอกตัวบุคคลมีความสำคัญต่อการสนับสนุนหรือขัดขวางการยุติบทบาทการเป็นแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื้อ เอชไอวี ของจังหวัดลำพูน ในระดับและทิศทางที่ต่างกัน ซึ่งการทราบและเข้าใจลักษณะของข้อมูลดังกล่าวจะทำให้แกนนำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม รวมถึงผู้เกี่ยวข้อง สามารถร่วมกันวางแผนลดและตัดปัจจัยที่ทำให้

เกิดการยุติบทบาทของแกนนำกลุ่มลงอย่างสอดคล้องกับสภาพปัญหา ซึ่งจะส่งผลให้แกนนำกลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้ต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved